

G. De Boe

NIEUW ONDERZOEK IN DE ROMEINSE VICUS TE GROBBENDONK: DE HOUTBOUWFASE

Van 1 april tot einde oktober 1983, met een onderbreking wegens wateroverlast in juni, kon met medewerking van het gemeentebestuur een nieuwe opgravingscampagne in de Romeinse vicus te Grobbendonk plaatsvinden. Door de N.V. Frima-Viking werd welwillend toelating verleend om het perceel dat zuidwaarts bij het in 1972-73 opgegraven terrein aansluit, aan een onderzoek te onderwerpen vooraleer aldaar geplande werken uitgevoerd worden. Wegens de grote concentratie van de bodemsporen werd er zoveel mogelijk naar gestreefd om de gehele oppervlakte bij middel van 10m brede werkputten op te graven, voor zover de te bewaren bomen en aanplantingen het toelieten. De zuidwestelijke hoek van het terrein bleek echter weinig of geen archaeologica te bevatten. Hier werd duidelijk de westrand van de vicus bereikt. Anderzijds was het noodzakelijk om het tijdens de eerste campagne slechts summier onderzochte zuidoostelijk gedeelte van het perceel 201B volledig op te graven. Alles samen werden nagenoeg 5.000 m² grondig onderzocht.

Alhoewel de eerste uitwerking van de enorme hoeveelheid bodemsporen nog niet beëindigd is, kunnen hier toch reeds een aantal resultaten van dit onderzoek voorgesteld worden. Zowel ten zuiden als ten oosten van het tempelcomplex strekt zich een woonwijk uit, waarvan de aanleg door de aanwezigheid van twee straten is bepaald. De eerste, vastgesteld over een lengte van 170m, is niet helemaal rechtlijnig en komt uit het Z.Z.O., de tweede uit het O.N.O. Beide lopen in de richting van het tempelcomplex en komen samen nabij de tempel C (fig. 40).

Opvallend is het verschil in oriëntering tussen het tempelcomplex en de daarbij aansluitende gebouwen enerzijds en de rest van de vicus anderzijds. Het spruit hoofdzakelijk voort uit de onderscheiden functie van de twee wijken en is niet zozeer chronologisch te verklaren. Het bestaat immers sinds de vroegste houtbouwfase. In deze sector werd de vroegere waarneming bevestigd, dat de vicus geleidelijk gegroeid is rond de oudste kern, het grote houten gebouw uit de Claudische tijd (cf. *Arch. Belg.* 197). De vroegste houtbouw, die hier eveneens voor het midden van de 1ste eeuw mag gedateerd worden, blijft beperkt tot het noordelijk gedeelte van het perceel. Verder naar het zuiden vangt de bewoning pas later aan en ten laatste in het begin van Flavische tijd is het opgegraven perceel reeds volledig bebouwd.

De twee straten zijn zeer vroeg aangelegd. Het waren oorspronkelijk minstens 5 tot 7m brede zandwegen, waarvan de ca. 10 tot 30cm dikke laag aangedamd zand op meerdere plaatsen onder het latere wegdek werd aangetroffen (fig. 38, doorsnede laag 3). Deze laag ligt gedeeltelijk in en gedeeltelijk

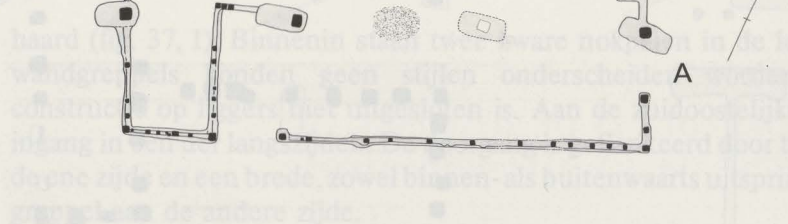

Fig. 35. Een zicht op de complexe houtstructuren van de houtbouwfasen.

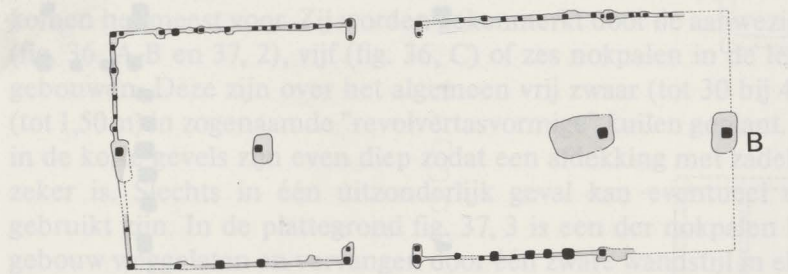
boven het oudste oppervlak (*ibid.*, 2-3) en is geflankeerd door twee greppels die ca. 9,50m uit elkaar liggen (*ibid.*, 11 en 14). Langs de N.-Z. gerichte straat werden aan de westzijde over een lengte van 100m zeven panden onderzocht en drie aan de oostzijde, nabij de vertakking van de twee wegen. De grote complexiteit van de sporen wijst op een zeer intense bouwactiviteit tot in de eerste jaren van de 2e eeuw (fig. 35). Op elke bouwplaats kunnen minstens drie tot vijf of zes bouwfasen onderscheiden worden. Eén algemene vernieling werd veroorzaakt door een brandkatastrofe die met grote waarschijnlijkheid tijdens de opstand der Bataven in 69/70 n.C. plaats vond. Met uitzondering van de constructies nabij de dwarsweg, liggen alle huizen met hun lengteas W.Z.W.-O.N.O. georiënteerd, met een korte gevel aan de straatkant. Fig. 36 geeft een voorlopige en gedeeltelijke plattegrond van de schikking der gebouwen tijdens één bouwfase die vermoedelijk rond het midden van de 1ste eeuw of kort nadien mag gedateerd worden. In de tussenruimten liggen soms afwateringsgreppels die ook het terrein achter de huizen in smalle percelen verdelen. Daarin treft men talrijke afval- en voorraadkuilen aan, greppels, waterputten en kleinere bijgebouwtjes.

De aan gang zijnde interpretatie van de sporen levert een dertigtal min of meer volledige plattegronden van grote gebouwen op. Mede door een vrij goede bewaring van de wandstructuren verschaffen zij interessante nieuwe gegevens over de houtbouw in onze streken. Verschillende huistypen kunnen onderscheiden worden. In de beginfase zijn ze nog tamelijk klein. Zo onderscheiden we een woning van 8,90 bij 6,40m met vage sporen van een centrale

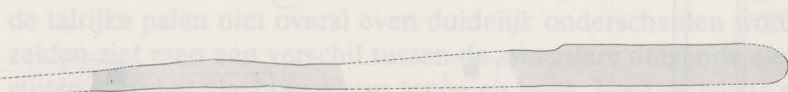
Fig. 36. De schikking van de huizen langs een der straten van de vicus. Gedeeltelijk plattegrond (houtbouwfase 1ste eeuw.)

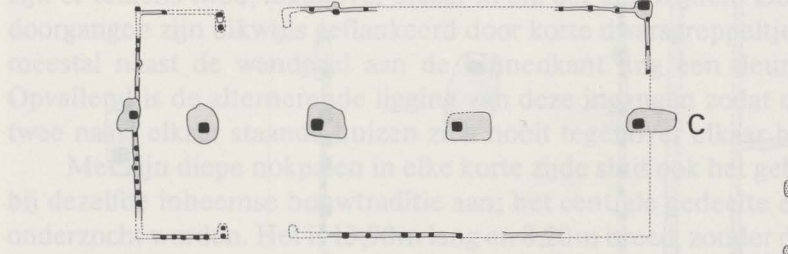
De huizen gebouwen zijn veel groter. Hun lengte varieert van 25 tot 20-30m, de breedte van 7,50 tot 8m. Huizen van het type Eke...

Ondanks de talrijke oversnijdingen en stringen door de grote delen van de structuur bewaard gebleven. In de grep...

beschikken wij over duidelijke informatie over de ingangen van de huizen. Er zijn er telkens twee, één op elke zijde van de huizen. De...

Met diepe nokpalen in elke korte zijde scheidt het gebouw de huizen af van elkaar. Het gebouw is gebouwd op een...

lende hokken aan de zuidoostelijke hoek, en onderscheidt de vrij onregelmatige schikking van de talrijke wandpalen, in groepen...

decennia van de 1ste eeuw laat de invloed van de Romeinse architectuur zich meer en meer voelen. In de 5de eeuw worden huizen met een meer complexe...

plattegrond gebouwd. De plattegrond fig. 37, 5 is een voorbeeld van dit type. Het huis is 8m breed en minstens 23m lang. De bovenbouw bestond uitsluitend uit een...

liggende balken in de nokpennen verankerd was. Het gebouw is gebouwd op een...

van de zuid- en westzijde. Gebouwen van dit type komen wel meer voor in de omgeving van Noord-Gallië, en te Grobbendonk zelf tijdens de steenbouwfas...

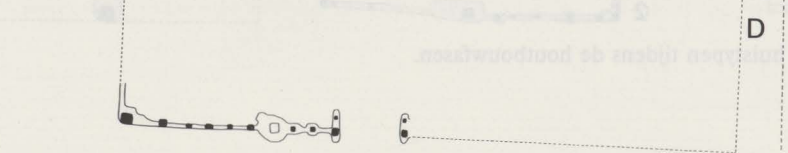

Fig. 37. Entschetsingen tijdens de houtbouwfas...

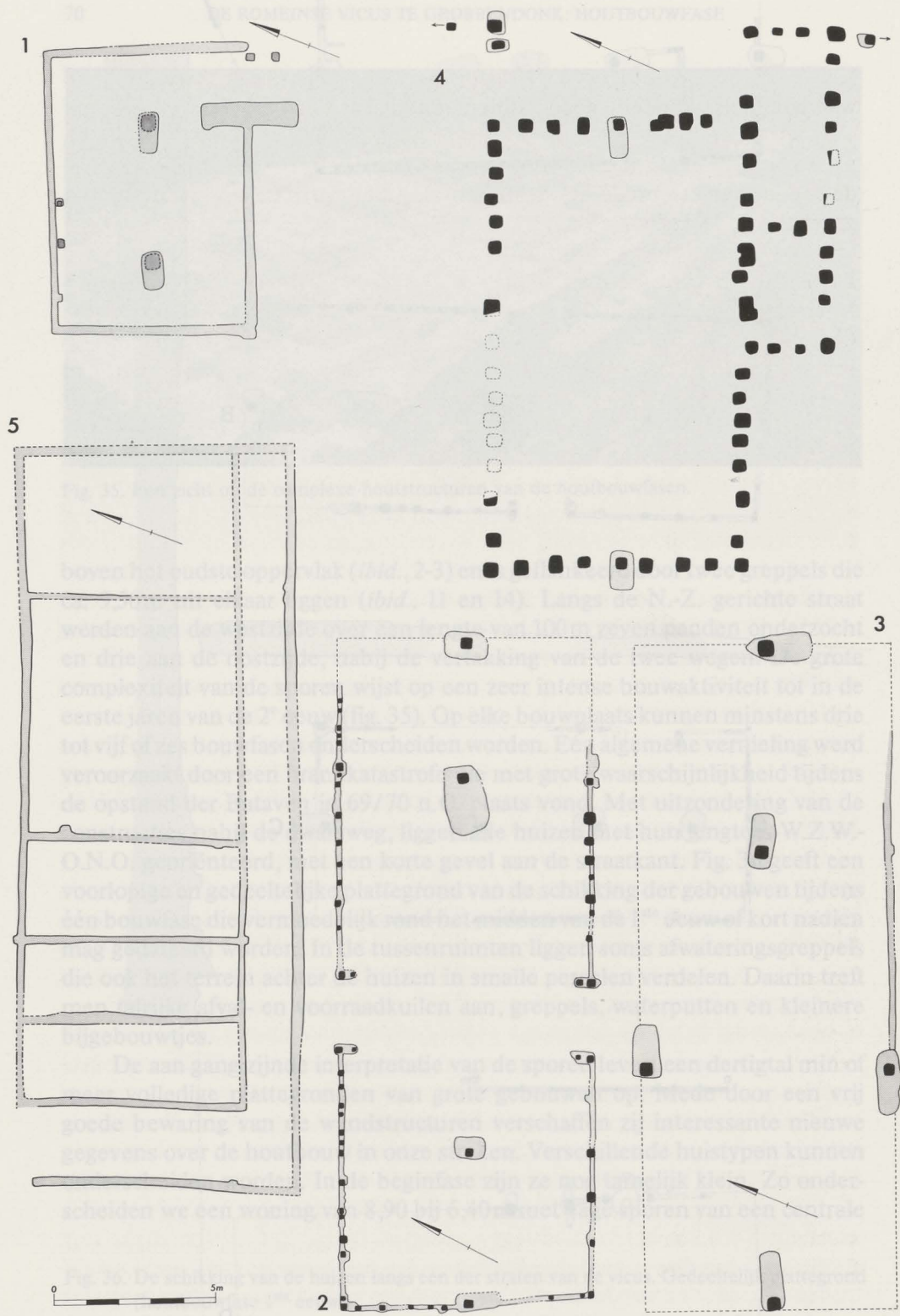

Fig. 37. Enkele huistypen tijdens de houtbouwfasen.

haard (fig. 37, 1). Binnenin staan twee zware nokpalen in de lengteas. In de wandgreppels konden geen stijlen onderscheiden worden, zodat een constructie op liggers niet uitgesloten is. Aan de zuidoostelijke hoek ligt de ingang in een der langsijden. De doorgang is geflankeerd door twee palen aan de ene zijde en een brede, zowel binnen- als buitenwaarts uitspringende dwarsgreppel aan de andere zijde.

De latere gebouwen zijn veel groter. Hun lengte varieert van 17,25 tot 20,50m, de breedte van 7,50 tot 8m. Huizen van het type Ekeren-Oelegem komen het meest voor. Zij worden gekenmerkt door de aanwezigheid van vier (fig. 36, A-B en 37, 2), vijf (fig. 36, C) of zes nokpalen in de lengteas van de gebouwen. Deze zijn over het algemeen vrij zwaar (tot 30 bij 40cm) en diep (tot 1,50m) in zogenaamde "revolvertasvormige" kuilen geplant. De nokstijlen in de korte gevels zijn even diep zodat een afdekking met zadeldaken vrijwel zeker is. Slechts in één uitzonderlijk geval kan eventueel een schilddak gebruikt zijn. In de plattegrond fig. 37, 3 is een der nokpalen binnen in het gebouw weggelaten en vervangen door één zware wandstijl in elke langsijde. Ondanks de talrijke oversnijdingen en storingsen door latere afvalkuilen zijn grote delen van de wandstructuren bewaard gebleven. In de greppels konden de talrijke palen niet overal even duidelijk onderscheiden worden en slechts zelden ziet men een verschil tussen de zwaardere dragende elementen en de stijlen voor het vlechtwerk van tenen en leem. Voor de eerste maal in België beschikken wij over duidelijke informatie over de ingangen van deze huizen. Er zijn er telkens twee, tegenover elkaar in elk der langsijden. De ca. 2m brede doorgangen zijn dikwijls geflankeerd door korte dwarsgreppeltjes waarin men meestal naast de wandpaal aan de binnenkant nog een deurpost aantreft. Opvallend is de alternerende ligging van deze ingangen zodat de deuren van twee naast elkaar staande huizen zich nooit tegenover elkaar bevinden.

Met zijn diepe nokpalen in elke korte zijde sluit ook het gebouw fig. 37, 4 bij dezelfde inheemse bouwtraditie aan; het centrale gedeelte ervan kon niet onderzocht worden. Het is 13,90m lang en 8,20m breed, zonder de twee aanpalende hokken aan de zuidoostelijke hoek, en onderscheidt zich door de vrij onregelmatige schikking van de talrijke wandpalen, in grote maar ondiepe kuilen geplant. De wandgreppels zijn niet bewaard gebleven. Tijdens de laatste decennia van de 1ste eeuw laat de invloed van de Romeinse architectuur zich meer en meer voelen. In deze periode worden huizen met een meer complexe plattegrond opgericht, weliswaar nog altijd in hout, maar met een verschillende bouwtechniek. De plattegrond fig. 37, 5 is er een voorbeeld van. Het huis is 8m breed en minstens 23m lang. De bovenbouw bestond allicht uit vakwerk dat in liggende balken in ondiepe greppels verankerd was. Het omvat vijf vertrekken van ongelijke grootte en een smalle gang of gevelportiek aan de zuid- en westzijden. Gebouwen van dit type komen wel meer voor in de *vici* van Noord-Gallië, o.m. te Grobbendonk zelf tijdens de steenbouwfase (fig. 40, D)